

церковного і адміністративно-поліцейського обліку населення. Проте в більшості випадків ревізські „сказки” залишаються єдиним і самим інформативним, найзначнішим джерелом демографічної статистики [4].

Переписні листи Першого загального перепису населення Російської імперії 1897 р. можуть слугувати джерелом дослідження програми перепису, а також основою наукових досліджень з визначення чисельності населення, його етнічного та соціального складу. За допомогою переписних листів можна дослідити рівень освіти та належність до тієї чи іншої конфесії населення дев'яти українських губерній, що входили до складу Російської імперії. Але зважаючи на вище зазначені недоліки, до інформації, що подається переписними листами, слід ставитися критично, особливо в частині визначення етнічного складу населення України та його мовної належності.

Література

1. Кабузан В.М. Народы России в первой половине XIX в. Численность и этнический состав. – М., 1992. – 249 с.
2. Бойко А.В. Окладні книги Катеринославського намісництва за 1782-1788 роки // Південна Україна XVIII-XIX століття: Записки науково-дослідної лабораторії історії Південної України Запорізького державного університету. – Вип. 7. – Запоріжжя, 2003. – С. 157-163
3. Ликова В.В. Ревізські «сказки» як джерело до соціально-економічної історії південної України першої половини XIX століття (1795-1835 рр.) // Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету. – Запоріжжя: Просвіта, 2007. – Вип. XXI. – С. 345-351
4. Гедьо А.В. Матеріали ревізійного перепису населення як джерело з історії іноземних колоністів Донбасу (за матеріалами державного архіву Донецької області) // Нові сторінки історії Донбасу: Збірник статей. Кн. 17/18 / Гол. ред. З.Г. Лихолобова. – Донецьк, 2009. – С. 340-348.
5. Гончарова Н. Ревізські «сказки» грецьких поселень // Запорізькі студії. З історії греків Півдня України XVIII-XX ст.: Наук.-поп. вид. / Авт.–упоряд.: О.Г. Величко, В.О. Бондар, Н.О. Гончарова. - Запоріжжя, 2003. – С. 8-15.
6. Іванюк. О.Л. Переписний лист як джерело вивчення Першого Загальноросійського перепису населення 1897 р. // Сумська старовина., 2008, № 24. –С. 187 - 194
7. Стебляк С. О. Матеріали Першого Всеросійського перепису 1897 року, як історичне джерело // Всеукраїнська науково-практична конференція молодих вчених «Українська державність» (16-17 листопада 2010 р., Маріуполь). – Маріуполь, 2010.- С. 72 – 74.
8. Кеппен П. О народных переписях в России // Записки Русского географического общества. По отделению статистики. – Т. VI. – СПб., 1889.- С. 15-26.
9. Первая всеобщая перепись населения Российской империи 1897 г. // Издание центрального статистического комитета министерства внутренних дел/ под ред. Тройницкаго Н. А. – СПб., 1904. - С. 3-14.
10. Держархів Донецької області. - Ф. 113, оп. 1. - Спр. 78. - Арк. 84-124.

УДК 930.2 (477.6)

ВОЛОДИМИР ІВАНОВИЧ ДЕГТЯРЬОВ: ОСОБА У ВЛАДІ

О.І. Федюн, Н.Р. Темірова

Резюме. У даній роботі розглядається постать В.І.Дегтярьова та його внесок у розвиток Донбасу. У статті на прикладі Володимира Івановича показана роль особистості у розвитку історичного процесу. У ході дослідження застосовані спеціальні історичні методи – проблемно-хронологічний, історико-антропологічний, історико-порівняльний, та загальнонаукові – емпіричний, логічний, аналітико-синтетичний. Очільника донецького обкому партії представлено як особистість вольову, незалежну, неупереджену, яка проводила самостійну політику, часто відмінну від політики керівників Центру. Завдяки Володимирі Івановичу, Донбас не тільки став «промисловим серцем» СРСР, а й став одним з найкрасивіших промислових міст світу. За це В.І.Дегтярьов назавжди залишився у пам'яті донеччан.

Ключові слова: В.І.Дегтярьов, Донбас, промисловість.

Видатні особистості – це люди, які виявили свої найкращі якості, краще за інших зрозуміли і втілили потреби свого суспільства. Вони увійшли в історію як герої, мученики, полководці, політичні і культурні діячі. Видатні особистості можуть мати як національний, так і регіональний вимір. Але роль останніх не менша. На сьогоднішній день актуальною є проблема абсолютизації історичних закономірностей. Нажаль, ми захопилися вивченням глобальних історичних явищ і зовсім забули про людей, які створюють історію.

Донецький обком партії протягом 1932 – 1991 рр. очолювали в різні роки 17 перших секретарів. Найяскравіший з них – Володимир Іванович Дегтярьов. Саме з ним прийнято пов'язувати «золоті» часи Донбасу.

Праці, присвячені постаті В.Дегтярьова переважно публіцистичного характеру. Це роботи Д.Кирдоди, І.Зоца, М.С.Сургая та інших [1]. Виняток становить праця Л. Мазитової «В.Дегтярев. Личность на фоне эпохи», яка має науковий вимір [2]. У всіх цих працях постать, яка досліджується, представлена фрагментарно. Мета

даного дослідження полягає у визначенні основних напрямків діяльності Володимира Дегтярьова, його феномену як керівника на тлі тоталітарної влади.

Джерельну основу дослідження склали документи Донецького обкому партії, статистика, спогади, періодичні видання. Поєднання інформації об'єктивного й суб'єктивного характеру сприятиме формуванню неупередженого образу постаті, в нашому випадку – В.Дегтярьова.

Перемога у війні, здобута ціною величезних жертв та страждань, народжувала в народі надії на світле майбутнє. Значних успіхів було досягнуто у відбудові та розвитку Донбасу: у 1950 р. загальний обсяг продукції машинобудування збільшився в 1,5 рази, випуск тракторів зріс більше ніж у 2 рази, металургійного обладнання – в 2,7 рази тощо [3]. На шахтах Донбасу з'явилися вугле – та породозавантажуючі машини, скребкові конвейєри, прохідні комбайни, зросла кількість електровозів. Успіхів було досягнуто у відбудові чорної металургії республіки.

«Золоті» часи донецького регіону прийнято зв'язувати з ім'ям першого секретаря обласного комітету партії Володимира Івановича Дегтярьова. Для багатьох він запам'ятався як видатний містобудівник та реформатор. Володимир Іванович керував областю в 1957 – 1975 рр.

Біографія В.Дегтярьова мало вирізняється серед життєписів інших керівників Радянського Союзу. Він народився 19 серпня 1920 р. у м.Ставрополі у родині робітника. Як зазначив в усній бесіді його помічник та близький товариш – В.С.Савельєв:

«Володимир Дегтярьов був із багатодітної родини. Батьки його виховували у суворості та справедливості. У подальшому це відіграло свою позитивну роль... Зі своєю дружиною, Маргаритою Володимирівною, Володимир Іванович познайомився у Красноярську. Вони одружилися і незабаром у них народилось двоє чудових дітей – Борис та Ліда. Словом, Володимир Іванович був не тільки талановитим керівником, а й добрим сім'янином» [4].

У 1938 р. він закінчив середню школу та подав документи на вступ до Московської гірничої академії, по завершенні якої у 1942 р. почав працювати у тресті «Хакассвугілля» Красноярського краю. У 1944 р. був направлений на відбудову вугільних підприємств Ростовської області. Через декілька років, В.Дегтярьов отримав направлення на одну із найстаріших шахт Донбасу «Центральна» №1 тресту «Чистяковантрацит» у м. Чистякове (нині м.Торез). З цього моменту почався донецький період життя Володимира Івановича. Щойно прибулому головному інженеру необхідно було завершити тривале відновлення і розширити обсяги виробництва.

На «Центральній» Володимир Іванович пропрацював два роки. Молодий гірничий інженер вигідно вирізнявся на тлі важких післявоєнних років. Висока відповідальність та професіоналізм сформували в ньому якості, необхідні для керівника вугільним підприємством, і вже у 1950 р. В. Дегтярьова призначили керівником «Центральної».

Обійнявши нову посаду, він одразу визначив найвигідніші напрямки у розвитку свого підприємства: розвиток циклічної організації праці, залучення молодих працівників, обмін досвідом з найкращими вугільними підприємствами. І вже на початку 1950-х рр., «Центральна» стала одним з найуспішніших підприємств Донецької області.

В.Дегтярьов впевнено рухався кар'єрними сходами, і вже у 1953 р. очолив трест «Чистяковантрацит». За кілька років це об'єднання перетворилось на осередок передового гірняцького досвіду. Тут проводилися різноманітні науково-практичні конференції щодо покращення роботи вугільних підприємств. Методики та досвід роботи гірників «Чистяковантрацит» вивчали робітники Кузбасу, Караганди, Воркути, Далекого Сходу, Підмосков'я та Львівсько-Волинського басейну. Тепер знадобилося ще більше зусиль та наполегливої праці, адже у тресті було декілька десятків шахт! Шахта №3, де у 1948 р. проводились випробування вугільного комбайна «Донбас» і було покладено початок розвитку механізації і автоматизації видобутку вугілля у галуззі, у 1950-ті рр. перетворилась на випробувальний майданчик новітньої гірничої техніки.

Через багато років торезька газета «Гіряк» напише: «Ветерани «Чистяковантрацита» помнят, как в 50-е годы возглавлять трест пришел молодой управляющий. Под его руководством угольные предприятия не просто процветали, то был мощный, чётко отлаженный механизм, работавший практически без сбоев. Горожане гордились этим» [5].

Самовіддана праця В.Дегтярьова заслуговувала не тільки на позитивні відгуки від соратників та підлеглих – «За самоотверженный труд В.И.Дегтяреву в 1957 г. было присвоено звание Героя Социалистического Труда» [6]. Йому було лише 37 років!

Популярність Володимира Івановича дійшла і до керівників Центру. Такі спеціалісти країни були потрібні, до того ж він повністю підходив на посаду партійного керівника: «правильне» походження, робітнича біографія, зайнятість в одній із стратегічних галузей промисловості. 1957 р. В. Дегтярьова було обрано секретарем Донецького обкому партії.

Друга половина 1950-х рр. характеризувалася бурхливим економічним розвитком регіону: будувались нові фабрики й заводи, проводилась реконструкція існуючих підприємств. Розробка плану промислового розвитку Донбасу було покладено на місцеві партійні органи. Паралельно розвивалась соціальна сфера. У розумінні В.Дегтярьова «загальносоюзна кочегарка» повинна була зробити стрибок до Донбасу індустріального типу [7].

Першим етапом стала перебудова інженерної та економічної роботи в області. «З 1958 по 1960 рр. у регіоні було створено 39 спеціалізованих проектно-конструкторських відділів, 7 заводських бюро і

лабораторій з механізації і автоматизації, 72 відділів з питань технічного прогресу, 37 експериментальних лабораторій з економіки підприємства, декілька десятків конструкторські групи на всіх шахтах» [8]. Основні зусилля інженерів та техніків були направлені на радикальне удосконалення виробничих процесів та досягнення докорінного покращення праці промисловості.

Важливі зміни у роботі вугільної промисловості наприкінці 1950–х рр. пов'язувались як із новаційними формами праці партійних органів, так і з нововведеннями у методиці плинного і перспективного планування. Сталінський економічний адміністративний район забезпечував приблизно 20% загальнорадянського виробництва чорної металургії і кам'яного вугілля та більш ніж 25% коксу. Тут було розвинене важке машинобудівництво, особливо металургійне, вирішувались задачі оборони, забезпечення космонавтики.

Друга половина 60-х – перша половина 70-х рр. XX ст. були періодом форсованого розвитку електроенергетики Радянського Союзу. Почалось будівництво атомних станцій. На території Донецької області, у м. Курахове, також було заплановано будівництво атомної станції, чому завадив В. Дегтярьов [9]. Його онук, Володимир Борисович Дегтярьов, у бесіді пригадав цей випадок з атомною станцією.

10 травня 1957 р. VII сесія Верховної Ради СРСР прийняла закон, згідно з яким уся країна була поділена на 105 адміністративних районів, на території яких створювались Ради народного господарства. У Донбасі на основі існуючих областей були сформовані Ворошиловоградський і Сталінський раднаргоспи. Вже 1965 р. В. Дегтярьов на засіданні бюро обкому партії КПУ визначив основні напрямки виробництва сільськогосподарської продукції регіону: по-перше, забезпечення високих врожаїв овочів та картоплі, по-друге, створення мережі реалізації продукції рослинництва. Це було важливо для регіону з найвищими в Україні показниками урбанізації. Онук розповів, що Володимир Іванович збирав керівників підприємств і зобов'язував їх обирати село, якому надаватимуть матеріально-технічну підтримку в обмін на сільськогосподарську продукцію: «Выбирайте себе, а не можете, я сам выберу для вас село, которому будете помогать. А те вам и мясца дадут, и овощей, и останется еще для населения» [10].

Це був розквіт діяльності В. Дегтярьова. Він заслужив прихильність на рівні ЦК КПУ як керівник, здатний забезпечити організацію та виконання планових завдань. У 1966 р., він був нагороджений орденом Леніна: «– За достигнутые успехи в выполнении заданий семилетнего плана по развитию угольной и сланцевой промышленности» [11]. Так зафіксовано у Постанові Президії Верховної Ради СРСР «О награждении орденами и медалями СССР рабочих и инженерно-технических работников угольной и сланцевой промышленности, работников партийных, советских, профсоюзных и комсомольских организаций». Діяльність Володимира Івановича цією нагородою відзначають ще трічі.

Проблемою Донбасу була відсутність виробництв, зорієнтованих на жінок. За В. Дегтярьова було започатковано кілька таких підприємств – бавовняних комбінат, фабрика дитячої іграшки, кондитерська фабрика.

За сприяння В. Дегтярьова у вересні 1965 р. був відкритий Донецький державний університет. У цьому ж році був створений Донецький науковий центр Академії наук УРСР, що мало дуже велике значення. У його складі були фізико – технічний інститут АН Української РСР, Донецьке відділення економіко – промислових досліджень інституту економіки АН УРСР, Донецький рахований центр АН УРСР і Ботанічний сад АН УРСР. Уже під кінець року в Донецьку діяли 21 науково – дослідний і проектний інституту, 22 вищі та середні спеціальні навчальні заклади.

На середину 1950–х рр. соціальна інфраструктура Донбасу перебувала у критичному стані. На цей час на одну людину припадало 3 – 4 кв. м житла. Звичайними вважались помешкання у 8 - квартирних будинках до 30 – 32 сімей, у кімнатах площею 12 кв. м, де часто мешкало по 6 – 8 осіб [12]. Ще більш проблематичними були шахтарські поселення краю. У Сталінській області державний житловий фонд був позбавлений каналізації та водопроводів. Багато шахтарських поселень були розташовані на відстані 35 – 40 км один від іншого і вони не мали під'їзних доріг. Система водопостачання не забезпечувала прискореного розвитку промисловості і потреб населення. З призначенням Володимира Івановича на посаду збільшилась довжина автомобільних доріг з твердим покриттям, зросла протяжність водопровідної мережі, розширилась газифікація, був прийнятий план створення і розвитку зелених зон Донбасу [13].

За часів В. Дегтярьова Донецьк здобув сучасні обриси: формувались площі, озеленювалися вулиці. Донецькі озеленителі переймали досвід у Версалі. Пізніше, місто здобуде назву «міста троянд». Володимир Івановичу належить ідея облаштування центральних вулиць Артема та Університетської, а також палаців «Юність» та «Дружба», які діють і сьогодні.

Особи, які працювали з В. Дегтярьовим, привертати увагу до поєднання консерватизму й новаторства в його характері. Чимало мандруючи у службових справах, він підмічав усе, що можна було запровадити в Донецьку. У 1967 р. на Всесвітній виставці у Монреалі «Експо – 67» у розділі «Вугільна промисловість» працю шахтарів представляв Донецьк. На шестиметровому крузі була змонтована панорама сучасної великої донецької шахти. На початку 1970-х рр. популярність «міста троянд» вийшла за межі Радянського Союзу. У 1970 р. ЮНЕСКО визнав Донецьк найкраще облаштованим промисловим містом світу.

Тоді ж почала набирати оберти футбольна команда «Шахтар». Він добре усвідомлював соціальну роль цього виду спорту, адже на матчах не тільки вболівали, а й обговорювали політичні та економічні події.

Широка популярність В. Дегтярьова була невігідна республіканським керівникам. До того ж П. Шелеста було усунено з посади, а першим секретарем ЦК КПУ стає В. Щербицький, який не мав не меті терпіти однодумців Шелеста, яким був Володимир Іванович. Особливо ревно поставилося київське керівництво до

висунення В.Дегтярьова на посаду секретаря ЦК КПРС з промисловості. Внаслідок партійних інтриг, донецького обласного голову не призначили, цю посаду обійняв перший секретар Красноярського крайкому В.В.Долгих. Відставка видатного секретаря відбулась 6 січня 1976 р., хоча відповідне рішення було прийняте наприкінці 1975 р. Як він сказав після повернення з Києва синові: «Сьогодні наді мною зламали шаблю» [14]. Наступні 11 років він обіймав посаду голови українського Держкомітету з безпеки у гірничий промисловості.

Відсторонення від керівництва промисловістю і Донеччиною важко переносилося Володимиром Івановичем. Останні роки він хворів. Помер у 1993р., похований у Києві на Байковому кладовищі.

В.Дегтярьова називають «людиною з великої літери». Розумний, освічений, душевний, він опікувався процвітанням міста Донецька та добробутом його мешканців. Йому вдалося тримати баланс між високими республіканським і союзним керівництвом та пересічними трударями. Буваючи у «високих» кабінетах, він не цурався походу на ринок за продуктами, відвідувань місць відпочинку робітників, щоб подивитися, як живуть прості люди [15]. «-Я завжди горою стояв за Донбас», - говорив В. Дегтярьов, і ця фраза якнайкраще характеризує Володимира Івановича [16].

Отже, діяльність В.Дегтярьова – яскравий приклад владної особи, мета якої спрямовувалася на потреби пересічних громадян. Висування особистості обумовлюється і потребами суспільства, і особистими якостями людей. Оскільки в історії вирішальним і визначальним початком є народ, особистості завжди залежать від нього, як дерево від ґрунту, на якому воно росте. Очевидно, запорука доброї пам'яті про В.Дегтярьова і полягла у тісному зв'язку з пересічними людьми. Адже Перший секретар походив з їхнього середовища і, що важливо, не розривав зв'язок із ним.

Література

1. Кирдода Д.. Владимир Дегтярев: знали, любили, помним // Жизнь. – 2006. – 22 августа. – С. 27; Зоц И. Он горой стоял за Донбасс // Донбасс. – 2000. – 17 августа. – С. 22; Алымов А.Н. Экономика Донбасса. – М.: Экономика. – 1971. – 205 с.; Город негасимых зорь. – Донецьк: Донбасс. – 1984; Книга о Донбассе. Природа, люди, дела. – Д.: Донбасс. – 1972. – С. 25.
2. Мазитова Л. В. Дегтярев. Личность на фоне эпохи: Исторический очерк. – Донецьк: Східний видавничий дім. – 2005. – 370 с.
3. Книга о Донбассе. Природа, люди, дела. – С. 40.
4. Бесіда з Савельєвим В.С. Записано 13.09.2011р. у м.Донецьку.
5. Мазитова Л. Владимир Дегтярев. История руководителя, который был предшественником В.Януковича // Кто есть кто. – 2007. – С. 46.
6. Державний архів Донецької області (ДАДО). – Ф. 2794. – Оп.1. – Спр. 3251. – Арк. 48.
7. Марченко Т. Хозяин области был жестоким, но не жестким // Московский Комсомолец. – 2009. – С. 32.
8. Мазитова Л. В. Дегтярев. Личность на фоне эпохи: Исторический очерк. – С. 62 – 65.
9. Там само. – С. 70 – 71.
10. Бесіда з Дегтярьовим В.Б. Записано 27.08.2011р. у м.Донецьку.
11. ДАДО. – Ф. 2794. – Оп.2. – Спр. 61. – Арк. 40.
12. Мазитова Л. В. Личность на фоне эпохи: Исторический очерк. – С. 96 – 102.
13. Там само. – С. 85 – 89.
14. Бесіда з Дегтярьовим В.Б. Записано 27.08.2011р. у м.Донецьку.
15. Бесіда з Савельєвим В.С. Записано 13.09.2011р. у м.Донецьку.
16. Марченко Т. Город, который построил В. Дегтярев // Московский Комсомолец. – 2010. – 19 августа. – С.34.

УДК 347.133.24

РАМКОВИЙ ДОГОВІР У ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

А.М. Авдєєнко, Л.В. Красицька

Резюме. В роботі розглядається тенденція розвитку цивільного законодавства України та РФ щодо закріплення поряд з конструкцією попереднього договору у вигляді типової договірної конструкції рамкового договору. Досліджується сутність рамкового договору та його відмежування від попереднього договору.

Ключові слова: рамкова угода, рамковий договір, попередній договір, істотні умови договору.

Прийняття нового Цивільного кодексу України від 16 січня 2003 р. (далі - ЦК) [1] стало важливим етапом розвитку оновлених цивільних відносин. При цьому особливого значення набуло закріплення принципів свободи економічної діяльності, свободи договору та диспозитивності. Проте ці принципи набувають дещо іншого значення в контексті застосування їх до публічного договору, попереднього та рамкового договору.

Достатньо часто учасники цивільного обороту укладають договори, які передбачають виникнення обов'язків, орієнтованих на тривалий строк виконання, чи здійснення дій, що повторюються, або таких, що передбачають здійснення певною стороною дій, при наявності яких може виникнути зобов'язання. В першому